

La gralla i altres còrvids

(ALDC, VII, 1575. La gralla i altres còrvids)

La *gralla* és un “ocell de la família dels còrvids, d’uns 33 centímetres de llargada, de plomatge molt fosc amb el cap de color gris clar, comú als nostres camps, on vola en estols (*Corvus monedula*) (DIEC)”; el costum dels còrvids, atribuït pel poble, a acumular objectes metàl·lics i brillants es troba en el determinant del nom científic, *monedula*, del llat. MONETA ‘moneda’ i EDO ‘menjar’, com si diguéssim ‘que menja monedes’ (Ortega, 2017: 151). El mot deriva del llat. GRACŪLA ‘gaig, gralla’, “ainsi nommé de son cri *gra, gra*” (DHLF), “Mira tota sort de corbus –deia Simon, s. XVIII, ap. Armangué, 1996: 203– / en lu cridar enfadosus / com fent lu sou *cra-cra* / parèxian que sian grasiosus”. GRACŪLA és l’origen també del fr. *graille*, port. i oc. *gralha*, gall. *gralla*, it. *gracchia*, f. de GRACULUS, que va donar el cast. *grajo* i el rom. *graur*. El primer resultat de l’evolució de GRACŪLA hauria estat *graila* 88, 97, convertit després en *grailla* 92 amb un grup [jʌ] on s’imposarà la palatal lateral (*gralla*; var. protètica *agralla* 105) o la central [j] (*graia* 20, 22, 23, 28, 30, 33, 34, 42, 43, 54) (cf. OVĪCULA > *ovella*, *oveia*, ACŪCŪLA > *agulla*, *agüia*). Quant a *graula*, el DEC*at* el deriva de la var. llat. GRAGŪLA, com *teula* < TĒGULA, evolució teòricament possible, però la concentració del mot exclusivament en ross. (Barrere 1745) i la manca de doc. fora d’aquest dialecte ens decanta més aviat per un manlleu a l’oc. Són modificacions onomatopeïques *graf* 164, *grolla* 41 i *gargalla* 148, mentre que *gra*[χ]*a* 157, 158, 162, 163, 165 és una interferència castellanoaragonesa. Incloem altres mots entre els còrvids per les confusions freqüents que reben els membres d’aquesta família. *Corpet* 156 (f. *corpeta* 115, 122) és un der. de *corb* (< CŌRVUS), amb ensordiment de [b] > [p] en posició final, i el suf. dim. *-et* (*-eta*), per la comparació de l’espècie amb el corb, però en forma diminutiva perquè és menor la seva grandària. *Cornella* (s. XIII) 8, “de la família dels còrvids” (DCVB), ocell profètic entre els antics, com el corb, prové del llat. vg. CORNĪCULA, var. del llat. cl. CORNĪCULA, der. dim. de CORNIX, CORNĪCIS (cf. fr. *corneille*, cast. *corneja*, oc. *cornelha*), pertanyent a un grup de mots expressius que tenen *kor-* per base

(DHLF); com seria també el cas del francic *CAWA, origen del cat. *caua* ‘cornella’ 25, 37 (segons el DCVB), el crit de la qual és “caa”, “coo” (Peterson *et al.*, 1980: 357); la seva negror ha estat la base d’una metonímia que ha estès el nom a un peix que té una taca negrosa, la *Spicara maena*, *xucla vera* (Alegre *et al.*, 1992). En alg. la *cornella* es deia *corroga* (← campidanès *corroga*, Simon, s. XVIII, ap. Armangué, 1996), avui substituït per *tàcura* 85 (← logudorès, sassarès o it. *tàccola*, amb el rotacisme propi de l’alg.). El *gaig* (s. XIV) és el *Garrulus glandarius* (llat. *garrulus* ‘garlaire’, *glandarius* ‘que menja glans’, cf. it. *ghiandaia*, val. mer. *bellotero* [Fidel *et al.*, 2014: 146]); el mot prové del llat. GAIUS, nom propi d’acord amb el costum d’aplicar antropònims a animals familiars (cf. fr. *jacques* ‘gaig’, *pierrot* ‘pardal’); cf. fr. *geai* (< ant. *gai*), port. *gaio*, angl. *jay*; var.: *gai* 1, 45, 91, 94, 95 i *gait* 37, a partir d’un pl. *gaits* 22, *gaigs* (cf. *uaits* 152), *gaio* 158, 160, afí a l’arag.; *gaig botxí* 33, amb un determinant pres del fr. dial. *botchî*, var. ant. de *boucher* ‘carnisser, home cruel’, potser per l’atribució a carronyaire.

Desconeixem la motivació de *faixera* 145.

A part del corb, d’àmbit general (cf. mapa 979), els altres còrvids presenten àrees més reduïdes, rarament es troben a les Balears (Aguiló/Mestre, 2017: 328-329 [mapa 143] i 332-333 [mapa 145]); a Menorca, per a l’espècie *Pyrrhocorax pyrrhocorax*, s’ha recollit *graya* (1822) i *gralha* (1876), d’acord amb la iodització i grau zero del grup C’L (cf. Aguiló/Mestre, 2017: ibídem), i a Mallorca, contra el que esperàriem, *gralla* (Figuera, 1840; Amengual, 1858-1878: “[...]. La que sirve de tipo es muy comun en nuestros climas [...]"). En alguns dialectes s’han enregistrat canvis: en ross. *cucala* ‘gralla’ ha deixat lloc a *graula*, i en alg. *corroga* ‘cornella’, com hem vist, ha estat substituït per *tàcura*. Territorialment, centrant-nos amb la *gralla*, aquesta predomina en el cat. peninsular, tret del ross., on es troba *graula* procedent de l’adstrat oc.

Són mots normatius *gralla*, *graula*, *gaig*, *cornella*, *cucala*, des del D*Ort*, 1917.